

NAGY ANDRÁS

DUNA – egy antológia.

Tagolt térben tagolatlan tiltakozás – egy kontextusteremtő kezdeményezés anatómiája

Tervezett előadásomban történelmi, irodalomtörténeti és eszmetörténeti közegben idézném fel azt az eseménysort, amely a Bős-Nagymarosra tervezett vízierőmű elleni tiltakozás egyik fontos epizódja volt: a Duna--antológia keletkezését, szerkesztését és útra bocsátását. Érzékeltetném azt a kontextust, amelyben a környezetvédelem politikailag is értelmezhető „tematizálódása” mellett a Duna identitás-teremtő és eszmetörténetileg is megterhelt „szabályozása” átfogó tiltakozást váltott ki, beleértve az író-társadalmat is. Ez a tiltakozás azonban – az antológia összeállítóinak szándéka szerint – nem deklarációkban, hanem irodalmi művekben formálódott meg, egyes darabjairól nem túlzás állítani: remekművekben.

A magyarországi politika-történeti kontextus érzékeltetése mellett, illetve az irodalom politikai szerepvállalásának hagyománya mentén fontos jelezni a közép-európai térség meghatározó jellegét is: a tervezett beruházást elősegítő csehszlovák „testvéri” kapcsolatokat ekkor részben felülírta az osztrák „sógori:” a környezetvédelmi tiltakozások miatt megghiúsult hainburgi beruházás kapacitását kívánták ugyanis Magyarországra exportálni az építésben érdekelt ausztriai cégek, cinikusan bízva abban, hogy a magyar lakosság tiltakozását elfojtja a pártállam és annak erőszakszervezetei. Sietve kezdtek a munkának, éppen a tiltakozások erősödése miatt, s mert a váratlan és exponenciálisan növekvő terhet jelentő finanszírozást nem tudta megoldani a kivérzett magyar büdzsé, Bécs vállalta az előfinanszírozást az elektromos árammal való törlesztésért cserébe – természetesen Budapest számára ismét csak előnytelenül. A nemzetközi kontextust azonban döntően befolyásolta a Duna-körnek megítélt alternatív Nobel-díj, amit a tiltakozásokat koordináló és annak tartalmát meghatározó civil kezdeményezés kapott, és amely fedezte a kiadás költségeit (sem a szerzők, sem a szerkesztők nem kaptak írásukért, illetve munkájukért honoráriumot).

Előadásomban végigtekintném a kezdeményezéstől a megvalósulásig az antológia létrejöttét, amelynek egyik szerkesztője, továbbá felelős kiadója

voltam. Perczel Annával és Vargha Balázssal szoros együttműködésben alakítottuk ki a könyv tervét, kerestük meg a szerzőket, gondoztuk a szövegeket, majd végeztük a kiadással kapcsolatos technikai feladatokat. Igen jelentős – és az előadásban elemzendő – sajátossága a könyvnek, hogy a teljes magyar íróársadalmat lefedi (csakis a minőség volt a szelekción elv), vagyis politikai nézeteket, világnézetet, elkötelezettséget és előéletet éppúgy nem vettünk figyelembe, mint a művek eltérő sajátosságait is szívesen fogadtuk: allegóriától nyilatkozatig. Ugyancsak mentalitástörténeti – és irodalomtörténeti – sajátossága volt a vállalkozásnak, hogy olyan – apolitikus – írók is adtak szöveget, mint Mándy Iván, és olyanok is, akik ekkor inkább már politikusok voltak, mint Csurka István. Visszatekintve érdekesnek tűnik az irodalomtörténeti aspektus bevonása az analízisbe, akárcsak a politikatörténetié, hiszen egy éven belül rendkívül erőteljes, olykor éppen végletes differenciálódás vette kezdetét, és a rendszerváltás nyomán a politikai spektrum legkülönbözőbb részeire kerültek az itt és ekkor még együtt publikáló szerzőtársak: Duray Miklóstól Esterházy Péterig, és Petri Györgytől Kodolányi Gyuláig.

A névsorból is érzékelhető, hogy voltak, akik politikai ambícióikhoz – vagy éppen hitvallásukhoz – tartották szükségesnek a részvételt, mások pedig olyan konnotációval látták el a tiltakozást, amely messze túlmutatott a konkrét epizódon: Kornis Mihály Duna-siratója általános közép-európai sorsanalízissé vált, amelynek kisugárzása messze túlmutatott Bős-Nagymaroson.

De a korszak sajátosságaiból adódóan a politika dominanciája lett meghatározó, nem utolsó sorban abból a reményből fakadóan, hogy annak eszközeivel a környezetvédelem ügye is sikerre vihető. Az „ellenszél” ekkor azonban még érzékelhető volt: Kornis a József Attila Kör hajóútján olvasta fel művét, Kis János és a korszak több jelentős politikusának felszólalása mellett, míg a Jókai téren rendezett könyvbemutatóról a rendőrség Petri Györgyöt vitte volna el, aki a hétvégi tüntetés röplapjait osztogatta dedikálásra váró olvasóknak. De ez már egy másik történet, amelynek mind vonzó, mind taszító mozzanatai csíra-formában már sejthetők voltak a vékonyka könyvben.